

» ptáci našich lesů

DATLÍK TŘÍPRSTÝ (*PICOIDES TRIDACTYLUS*)

Robert Doležal

Pokud chceme pozorovat datlíka tříprstého, pak se za ním musíme vypravit cíleně. Možnost spatřit ho máme v podstatě jen ve dvou hlavních oblastech jeho výskytu v České republice, a navíc ve vhodném biotopu tvořeném starými horskými smrčinami.

Kromě jisté dávky štěstí (jedná se o druhého nejvzácnějšího šplhavce v naší přírodě, jehož hnízdní populace u nás čítá jen několik set páru), budeme potřebovat i postřeh. Plachý sice není a můžeme se k němu přiblížit i na několik metrů, ale dokáže být nenápadný. Mezi kmeny působí jeho peří tmavým dojmem a prozradí ho hlavně pohyb – buď škrábavé šplhání po kmeni stromu, nebo třepetavý houpavý let provázený zvuky mávajících křídel.

Rozšíření

Datlík tříprstý je typickým představitelem jehličnaté tajgy s cirkumpolárním rozšířením v pásmu severských lesů Evropy, Asie a Severní Ameriky, má tzv. sibiřsko-kanadský typ rozšíření. Jižně od souvislého areálu žijí v horách Asie a Evropy izolované ostrůvkovité populace, které lze považovat za boreoalpinské relikty. Zatímco souvislý areál mezi Skandinávií a Uralem obývá nominální poddruh *tridactylus*, ostrůvkovité populace hor střední a jižní Evropy – včetně České republiky – náleží k tmavější zbarvenému poddruhu *alpinus*. Konkrétně se s ním můžeme setkat v Alpách, Karpatech, v pohořích Balkánu po severní Řecko a Bulharsko (Hudec a kol., 2005).

Jedinou výraznou ozdobou je žluté temeno u samce. Zde je také patrná jeho anatomická zvláštnost v podobě tří prstů. Foto: Petr Šaj

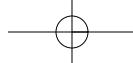

Typickým prostředím, ve kterém datlík tříprstý žije, jsou smrkové horské lesy. Foto: Robert Doležal

Celkově tvoří evropský areál rozšíření zhruba čtvrtinu areálu celkového s odhadem hnízdní populace větším než 350 tis. páru (5–24 % populace celkové). Od 70. let minulého století byl zaznamenán mírný pokles evropské hnízdní populace, a byť je ve většině zemí považována za stabilní, zůstává pod úrovní, která jejímu poklesu předcházela a hodnocena je jako ztenčená. Tento stav podtrhuje také neznámý vývojový populační trend v ruské části areálu tvorící její podstatnou část (BirdLife International 2004). V letech 2001–03 byl celkový početní stav datlíka tříprstého odhadnut na území České republiky na 300–500 hnízdních páru s tím, že je tento druh v Červeném seznamu řazen do kategorie ohrožených druhů (Štafný et al., 2006).

Prostředí a způsob života

Coby typický představitel severských jehličnatých lesů se také u nás datlík tříprstý zdržuje ve starých horských, především jehličnatých porostech s převahou smrku a jedle, a ve smíšených pralesních porostech s dostatkem suchých a odumírajících stromů. Nalezneme ho ve vyšších polohách (nad cca 900 m n. m.) až po hřebenové partie v případě, že jsou tu lesní porosty s dostatkem rozpadající se dřevní hmoty. Největší hnízdní oblastí je v Čechách Šumava, kde se vyskytuje v Blanském lese, Novohradských horách a Českém lese. V pásmu severních Sudet, tedy od Krušných hor po Jeseníky, se dá vidět jen ojediněle, nepravidelně a spíše mimo hnízdní

Mláďata jsou krmena oběma rodiči; zde je zachyceno u hnízdní dutiny samec. Foto: Dušan Boucný

Hrdlo, hruď a částečně břicho má datlík bílé, zbytky spodiny těla je tmavý nebo tmavě proužkovaný. Foto: Dušan Boucný

Živočišnou potravu získává datlík převážně vytesáváním ze ztrouchnivělého dřeva. Foto: Petr Šaj

období. Běžněji můžeme datlíka pozorovat v karpatských pohořích, u nás tedy v Moravskoslezských Beskydech, kde pravidelně hnízdí, pak ve Vsetínských vrších, Javorníkách, Hostýnských vrších a Bílých Karpatech. Datlík tříprstý je stálý druh, u něhož byly zaznamenány pouze ojedinělé přelety z horských biotopů do nižších poloh (Hudec a kol., 2005).

Popis

Svojí velikostí připomíná datlík strakapouda velkého. Na rozdíl od něj nemá tak kontrastní černobílé zbarvení a navíc ve svém opeření postrádá jakýkoli náznak červené barvy. Celkově působí tmavě. Hřbet a břicho má bílé, ale příčně tmavě proužkované. Nejhustejší tmavě příčky pak pokrývají boky. Samec má jasně žluté temeno, u samice je bílé a černě čárkováné. Mláďata jsou na sedlá s černými skvrnami na hřbetě. Anatomickou zvláštností, která dala datlíkovi druhové jméno, jsou pouze tři prsty, na rozdíl od obvyklých čtyř prstů na nohách ostatních šplhavců. V době toku, při odchovu mláďat a na podzim se ozývá podobně jako strakapoud velký, ale jeho kik je měkčí a zaslechneme ho dost zřídka. Bubnuje naopak hlasitěji a zřetelně pomaleji.

Hnízdění a péče o mláďata

Hlasitými projevy provázejícími tok se začínají datlíci ozývat již v polovině února. Následně začíná pář budovat hnízdní dutinu. Ta je nejčastěji umístěna v suchém nebo

ztrouchnivělém smrku či jedli, a to jen nevysoko nad zemí v průměrné výšce 4 m. Každý rok si pář buduje dutinu novou. Její výška činí asi 30 cm, šířka 10–13 cm a průměr víceméně kruhového vletového otvoru má 46–49 mm. Známé je i zahnízdění v umělé budce. Snůšku tvoří 3–5 vajec, která u nás bývají snášena od poloviny dubna do půli června. V sezení se střídají oba rodiče po dobu 11 dnů. Mláďata jsou krmena opět oběma ptáky po dobu 22–25 dnů s tím, že je rodiče mohou příkrmovat ještě téměř další dva měsíce po opuštění hnizda. Datlík hnízdí jednou do roka (Hudec a kol., 2005).

Potrava

Potrava je výhradně živočišná a sestává hlavně z brouků žijících ve stromech (kůrovců, tesaříci) a jejich larev. Mláďata krmí larvami brouků, housenkami, můrami a tiplicemi. Známé jsou případy, kdy se větší počet jedinců soustředil na polomu napadeném lýkožroutem smrkovým (*Ips typographus*). Často také „kroužkuje“ stromy (smrk, jedle) a požírá jejich vytékající pryskyřici. Potravu získává až z 95 % vytesáváním ze ztrouchnivělého dřeva, v menší míře sborem na kůře a v jejích šterbinách. Často odlupuje kůru odumírajících stromů a hledá pod ní larvy (Hudec a kol., 2005).

Význam a ochrana

Datlík figuruje v příloze I Směrnice o ochraně volně žijících ptáků 79/409/EHS a jako takový je předmětem ochrany v pěti ze

41 ptačích oblastí vyhlášených na území ČR (Beskydy, Boletice, Horní Vsacko, Novohradské hory a Šumava). Příhodných biotopů, které mu poskytují dostatek potravy a hnízdních možností, ubývá především těžbou, fragmentací porostů a odstraňováním odumírajících a odumřelých stromů v rámci zdravotních probírek. Strategie ochrany datlíka z hlediska opatření, která je vhodné aplikovat v oblastech jeho výskytu, by se dala shrnout do následujících bodů: upřednostňovat přirodě bližší systém hospodaření směřující k větší věkové rozrůzněnosti porostů, plošná minimalizace obnovních prvků, zmírnění fragmentace lesních porostů, preference výběrného způsobu hospodaření s nepřetržitou obnovní dobou, ponechávání jednotlivých doupných stromů, zlomů, vývratů, poškozených (především s hnilobou jádra), odumírajících a mrtvých stromů v porostech, ochrana zbytků lesů přirozeného charakteru nebo dlouhodobě neobhospodařovaných (smíšené a jehličnaté porosty, prioritně s příměsí jedle), zvláště pak ve vyšších nadmořských výškách (www.biomonitoring.cz).

Seznam použité literatury je k dispozici u autora.

Autor:

Ing. Robert Doležal

www.birdwatcher.cz

E-mail: dodin@post.cz

Další fotografie je možné zhlednout na internetových stránkách autorů fotek: www.birdphoto.cz